

Др Никола Милосављевић, асистент
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0003-0208-2807

Изворни научни рад
УДК: 342.738
DOI: 10.46793/XXMAJSKO1.105M

ПОЛОЖАЈ ОБРАЂИВАЧА ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ КАО ПРУЖАОЦА УСЛУГА*

Резиме

Обрађивач података о личности представља субјекта права заштите података о личности коме је у прописима до Опште уредбе о заштити података о личности поклањано релативно мало пажње. Уважавајући карактеристике пословања у ИТ сектору и чињеницу да се обављање великог броја услуга преноси на друге субјекте (*outsourcing*), у Општој уредби о заштити података о личности, као и Закону о заштити података о личности, већа пажња је посвећена правном регулисању овог субјекта у односу на раније прописе. У раду који следи је анализиран положај који обрађивач има као пружалац услуга према наведеним прописима у смислу одређивања његовог појма, обавеза и одговорности. Циљ рада јесте да се применом правно-догматског и социолошког метода испита у којој мери правна регулатива у овој области одговара положају и улози коју има обрађивач као пружалац услуга, као и начину пословања.

Кључне речи: заштита података о личности, обрађивач, руковалац, пружалац услуге.

1. Увод

Законом о заштити података о личности,¹ као и Општом уредбом о заштити података о личности,² на којој се овај закон заснива, начелно се прописују два

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2024. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

¹ Закон о заштити података о личности (Сл. гласник РС, бр. 87 од 13. новембра 2018.) – у даљем тексту ЗЗПЛ.

² Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the

лица која могу бити одговорна за остваривање права на заштиту података о личности – руковалац и обрађивач. Суштински посматрано централна фигура и далеко значајнији субјект према обавезама које има и функцији коју врши је свакако руковалац (енг. *controller*, нем. *Verantwortlicher*). Он је првенствено лице које је одговорно у случају да дође до повреде података о личности, на шта немачки термин непосредно и упућује. Обрађивач, с друге стране, првенствено је замишљен као лице које обраду врши технички, по налогу руковаоца, не утичући на одлуку о томе који ће подаци бити обрађивани и како.

Међутим, изменама које су унете у *GDPR* и ЗЗПЛ дошло је до знатне измене положаја обрађивача, тако да се његова улога у многоме приближила положају који има руковалац. Поред тога, видећемо да су у пракси Суда правде Европске уније (енг. *Court of Justice of European Union*) прилично екстензивно тумачене одредбе о фактичком руковаоцу. Поред ових и други разлози указују да је позиција и улога обрађивача знатно скрајнута, те је потребно видети да ли је у условима новог развоја уопште потребно предвидети институт обрађивача у основи замишљеног као пружаоца услуга у области *IT* сектора.

2. Појам и разграничење са појмом руковаоца и заједничког руковаоца

2.1. Појам обрађивача и подобрађивача

На почетку треба рећи да обрађивач (енг. *processor*, нем. *Auftragsverarbeiter*) није био предвиђен Конвенцијом Савета Европе о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података из 1981. године,³ која је предвиђала само руковаоца.⁴ Ипак, уважавајући чињеницу да се у *IT* сектору велики број услуга преноси на друге субјекте и да то може представљати ризик по заштиту података о личности, уочена је потреба за увођењем других субјеката.⁵ Први пропис којим је био предвиђен институт обрађивача јесте Директива Европске уније 95/46/EC о заштити појединаца у вези са обрадом података о личности и слободном промету тих података.⁶ Обрађивач је у

free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC, OJ L 119, 4.5.2016, p. 1–88. – у даљем тексту *GDPR*.

³ Закон о потврђивању Конвенције о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података (Сл. лист СРЈ - Међународни уговори, бр. 1/92, Сл. лист СЦГ – Међународни уговори, бр. 11/2005 - др. закон и Сл. гласник РС - Међународни уговори, бр. 98/2008 - др. закон и 12/2010).

⁴ Kamarinou, D., Millard, C., Turton, F., *Responsibilities of Controllers and Processors of Personal Data in Clouds*, in (C. Millard ed.) *Cloud Computing Law*, Oxford 2021, p. 4-5.

⁵ Eßer, M., Kramer, P., Lewinski, K., *Datenschutz-Grundverordnung Bundesdatenschutzgesetz und neben Gesetze Kommentar*, Carl Heymanns Verlag, Hürth, 2020, стр. 530.

⁶ Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free

наведеном пропису био одређен као физичко или правно лице, односно орган власти који обрађује податке о личности у име руковоаца, а која је дефиниција задржана и у ЗЗПЛ и *GDPR*-у.⁷ Указујемо, међутим, да превод у нашем ЗЗПЛ-у није баш најадекватнији. Наиме, оригинални израз из *GDPR*-а указује да се обрада врши „у интересу руковоаца“, (енг. *on the behalf of controller*), а не у име руковоаца, што није небитна разлика у одређивању положаја обрађивача и разграничењу у односу на руковоаца. Према нашем преводу, обрађивач би могао бити само пуномоћник односно лице које ради у име и за рачун руковоаца, док према оригиналном тексту *GDPR*-а он може поступати и као комитент, односно и у своје име, а за рачун руковоаца, што мислимо да је била права интенција европског законодавца. У домаћој теорији постоји и дефиниција према којој је обрађивач физичко или правно лице односно орган власти коме руковалац на основу закона поверава одређене послове у вези са обрадом података о личности.⁸ Без обзира на наведено, положај обрађивача није био детаљније регулисан, нити су биле предвиђене посебне обавезе обрађивача, осим оних које постоје у односу на руковоаца.⁹ До увођења ових посебних обавеза долази тек са *GDPR*-ом.

Дефиниција обрађивача се у великој мери ослања на појам руковоаца. Наиме, обрађивач је одређен као оно лице које врши обраду „у име руковоаца“. Обрађивачи се најчешће јављају пружаоци услуга у *IT* сектору, као што су компаније које одржавају систем видео надзора, компаније које се баве трансфером новца или компаније које пружају „*cloud*“ услуге изнајмљивања простора за складиштење података.¹⁰ Практично се сматра да није ограничен круг лица која се могу сматрати обрађивачем.¹¹ Руковалац је лице које добија пристанак на обраду података о личности док обрађивач има непосредан контакт само са руковоацем.¹² Наведено је додатно појашњено једном каснијом одредбом према којој обрађивач, односно друго лице које је од стране руковоаца или обрађивача овлашћено за приступ подацима о личности, не

movement of such data, OJ L 281, 23.11.1995, p. 31–50 – у даљем тексту Директива 95/46/ЕС.

⁷ Чл. 4. ст. 1. тач. 9) ЗЗПЛ упор. чл. 4. ст. 1. тач. (8) *GDPR*.

⁸ Димитријевић, П., *Правна заштита података о личности - да ли контролишемо наше контролоре?*, Зборник радова: Приступ правосуђу – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије, Ниш, 2008, стр. 87.

⁹ Ivanova, Y., *Data Controller, Processor or a Joint Controller: Towards Reaching GDPR Compliance in the Data and Technology Driven World*, in (ed. Tzanou, M.), *Personal Data Protection and Legal Developments in the European Union*, IGI Global, 2020, стр. 2.

¹⁰ *Исто*, стр. 8.

¹¹ Inacio, I., da Silveira e Silva, V., *The Liability of Data Controllers and Data Processors*, доступно на: <https://ssrn.com/abstract=3952767>, 19.03.2024, стр. 7.

¹² Pekmez, C., *Overview of the Definitions of Data Controller and Data Processor within the Scope of The Turkish Code of Personal Data Protection (TCDP)*, *Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul*, no. 67/2019, p. 65.

може да обрађује те податке без налога руковаоца, осим ако је таква обрада прописана законом.¹³ Обрађивач је такође дужан да без одлагања упозори руковаоца ако сматра да писмено упутство које је од њега добио није у складу са ЗЗПЛ-ом или другим законом којим се уређује заштита података о личности.¹⁴ Ово заправо значи да обрађивач не може вршити обраду осим у оним ситуацијама у којима је добио налог од стране руковаоца, односно да он не може вршити обраду по својој одлуци. Према ставу израженом у теорији, иако је неопходно да се обрађивач држи добијеног упутства, обрађивач мора имати одређени ниво дискреције односно слободе у одлучивању у интересу руковаоца.¹⁵ Обрађивач самостално одлучује о методама прикупљања и чувања података, безбедности података о личности и средствима за брисање података о личности.¹⁶ У пракси се међутим показало да обрађивач има далеко већи степен контроле над подацима него руковалац, те да руковалац доста често не зна како обрађивач поступа са подацима и на који начин.¹⁷ Иако је у закону већи значај дат руковаоцу као централном субјекту, у пракси ће по правилу већину радњи обављати лица у услужном ланцу која се првенствено сматрају обрађивачима. Стога се у теорији сматра да је модел по коме једно лице носи одговорност неодржив имајући у виду да је по правилу реч о групи лица која пружа услугу.¹⁸ С друге стране, обрађивач као налогопримац има и обавезу вршења дужне пажње према налогодавцу, па је тако дужан да руковаоцу укаже на незаконитост налога који је добио. Он ово не чини само у интересу руковаоца, већ и у свом сопственом интересу, имајући у виду правила о одговорности. Уколико је благовремено указао на незаконитост налога, он се неће сматрати одговорним за насталу штету.¹⁹

За обрађивача је одређено у коментару Радне групе за чл. 29. да он у сваком случају мора бити посебно издвојено лице у односу на руковаоца.²⁰ Другим речима, ако само једна служба у оквиру руковаоца као правног лица врши обраду података о личности, она се неће сматрати обрађивачем, већ то мора бити засебно физичко лице, правно лице или орган власти у односу на руковаоца.²¹

¹³ Чл. 46. ЗЗПЛ упор. чл. 29. GDPR.

¹⁴ Чл. 45. ст. 5. ЗЗПЛ упор. чл. 28. ст. 5. GDPR.

¹⁵ Ivanova, Y., *нав. чланак*, стр. 8.

¹⁶ Станисављевић Брзуловић, Т., *Ново доба заштите података о личности*, Библиотекар, бр. 2/2019, стр. 56.

¹⁷ Blume, P., *An alternative model for data protection law: changing the roles of controller and processor*, International Data Privacy Law, no. 5(4)/2015, p. 296-297.

¹⁸ Colonna, L., *Addressing the Responsibility Gap in Data Protection by Design: Towards a More Future-oriented, Relational, and Distributed Approach*, Tilburg Law Review, no. 27(1)/2022, p. 5-6.

¹⁹ Ehmann, E., Selmayr, M., *Datenschutz-Grundverordnung Kommentar*, C.H. Beck, München, 2018, стр. 503.

²⁰ Inacio, I., da Silveira e Silva, V., *нав. чланак*, стр. 7-8.

²¹ Ivanova, Y., *нав. чланак*, стр. 7.

Ово значи да се уговори о раду никада не могу сматрати уговором руковоаца и обрађивача.²² Ипак, положај обрађивача није у потпуности издвојен у односу на руковоаца. Поред чињенице, да је обрађивач са руковоцем повезан обавезним уговором, приликом одређивања појма „треће лице“, јасно је указано да се обрађивач не може сматрати трећим лицем.²³ Ово се у немачкој правној теорији назива „привилегијом обрађивача“ (нем. *Privilegierung der Auftragsverarbeiter*), што заправо значи да у случају преноса података на обрађивача није потребно тражити посебно одобрење од лица на које се подаци односе.²⁴ Отуда иако је обрађивач засебно лице у односу на руковоаца он се у сваком случају мора сматрати лицем које повезано са руковоцем.²⁵

Претходно наведена „привилегија обрађивача“ је повезана са једном другом гаранцијом која је одређена у прописима. Наиме, ако се обрада врши у име руковоаца, руковалац може да одреди као обрађивача само оно лице или орган власти који у потпуности гарантује примену одговарајућих техничких, организационих и кадровских мера, на начин који обезбеђује да се обрада врши у складу са прописима и да се обезбеђује заштита права лица на које се подаци односе.²⁶ Нешто касније је појашњено и да примена одобреног кодекса поступања као и издатог сертификата може се користити да се предочи да обрађивач испуњава наведене обавезе.²⁷ Сходно наведеном можемо закључити да је позиција обрађивача специфична, односно да руковалац као обрађивача не може именовати било које лице, већ то мора бити само лице које има пословне капацитете да одговори условима који су прописани. Другим речима, будући да се промет података о личности може вршити несметано између руковоаца и обрађивача, обрађивач мора испуњавати законске услове, чиме се постиже да подаци буду безбедни једнако као и да су код руковоаца, а што је додатно појачано солидарном одговорношћу за штету. Немачко право овде уводи још једну додатну гаранцију према којој се обрађивач мора налазити на територији Европске уније.²⁸ Ова гаранција међутим није прописана *GDPR*-ом нити *ЗЗПЛ*-ом.²⁹

Наведене гаранције су повезане и са строгим правилима која се тичу могућности увођења подобрађивача односно обрађивача којег ће именовати обрађивач и пренети му у потпуности или делимично обраду података о

²² EVer, M., Kramer, P., v. Lewinski, K., *нав. дело*, стр. 530.

²³ Чл. 4. ст. 1. тач. 9) ЗЗПЛ упор. чл. 4. ст. 1. тач. (8) GDPR

²⁴ Премда је чињеница да се у информацији о прикупљању података морају доставити подаци и о обрађивачу, те практично лице истовремено пристаје и на обрађивача.

²⁵ Ehmann, E., Selmaug, M., *нав. дело*, стр. 496.

²⁶ Чл. 45. ст. 1. ЗЗПЛ упор. чл. 28. ст. 1. GDPR.

²⁷ Чл. 45. ст. 9. ЗЗПЛ упор. чл. 28. ст. 9. GDPR.

²⁸ Ehmann, E., Selmaug, M., *нав. дело*, стр. 497-498.

²⁹ У домаћој теорији се ипак указује на значај чувања података на територији домаће државе. Ивковић, Н., *Услуге дата центара и парадокс приватности*, Зборник радова: Правна регулатива услуга у националним законодавствима и праву Европске уније, Крагујевац, 2023, стр. 448.

личности. До ангажовања подобрађивача често долази у случају пружања *cloud* услуга, где се поред обрађивача који је по правилу компанија која је закупца некоег меморијског простора, као подобрађивач јавља дата центар који је власник тог меморијског простора.³⁰ Обрађивач може поверити обраду другом обрађивачу само ако га руковалац за то овласти на основу општег или посебног писменог овлашћења. И у случају када се обрада врши на основу општег овлашћења, обрађивач је дужан да информише руковоца о намераваном избору другог обрађивача, односно замени другог обрађивача, како би руковалац имао могућност да се супротстави таквој промени.³¹ Ово заправо значи да опште овлашћење за одређивање подобрађивача није неопозиво, већ да руковалац у свакој ситуацији има право да такво овлашћење повуче уколико избором подобрађивача из некоег разлога није задовољан.³² Услов за то јесте да најпре зна за избор подобрађивача, те обрађивач има обавезу да га и претходно обавести о томе.³³ Ово је разумљиво имајући у виду да је руковалац тај који је у крајњем одговоран за безбедност података о личности и лице коме су на основу пристанка или закона подаци поверени. Наведено је последица „привилегованости“ подобрађивача и могућности промета података без пристанка, што захтева да и подобрађивач буде лице које испуњава све законске услове. Ипак, постоји став у теорији да разлози за одбијање подобрађивача не смеју бити паушални, већ морају бити значајни.³⁴

Поред наведеног, гаранција заштите података о личности је дата и кроз обавезу закључења уговора. Ако обрађивач одреди другог обрађивача за вршење посебних радњи обраде у име руковоца, исте обавезе заштите података о личности прописане уговором или другим правно обавезујућим актом између руковоца и обрађивача обавезују и тог другог обрађивача, на основу посебног уговора или другог правно обавезујућег акта. Овим уговором се у односу између обрађивача и другог обрађивача прописују довољне гаранције за примену одговарајућих техничких, организационих и кадровских мера које обезбеђују да се обрада врши у складу са овим законом. Ако други обрађивач не испуни своје обавезе у вези са заштитом података о личности, за испуњење ових обавеза другог обрађивача руковоцу одговара обрађивач.³⁵ Наведеним одредбама се заправо пружају додатне и непосредне гаранције за безбедност података у односима између обрађивача и подобрађивача уз истовремено регулисање питања одговорности.

³⁰ Kamarinou, D., Millard, C., Turton, F., *нав. чланак*, стр. 26.

³¹ Чл. 45. ст. 2. ЗЗПЈ упор. чл. 28. ст. 2. GDPR.

³² Ehmann, E., Selmayr, M., *нав. дело*, 499.

³³ Eber, M., Kramer, P., v. Lewinski, K., *нав. дело*, стр. 542.

³⁴ Kamarinou, D., Millard, C., Turton, F., *нав. чланак*, стр. 27.

³⁵ Чл. 45. ст. 7. ЗЗПЈ упор. чл. 28. ст. 7. GDPR

2.2. Разграничење са појмом руковоаца и заједничког руковоаца

Један од највећих проблема када је реч о одређивању појма обрађивача јесте разграничење у односу са појмом руковоаца и заједничког руковоаца. Руковалац је одређен као физичко или правно лице, односно орган власти који самостално или заједно са другима одређује сврху и начин обраде.³⁶ *Argumentum a contrario*, а узимајући у обзир претходно наведене одредбе о поступању по налогу може се закључити да обрађивач не може бити оно лице које одређује сврху и начин обраде, односно самостално одлучује о томе који ће подаци бити обрађени.³⁷ Тако је *SWIFT* дуго сматран обрађивачем података о личности у односу на средства која преноси, али је Радна група за чл. 29. појаснила да је с обзиром на обим услуге коју *SWIFT* пружа оправдано закључити да је он и руковалац будући да одређује сврху и начин обраде.³⁸ Ово у пракси међутим није увек лако одредити.³⁹ Наиме, да ли је неко лице руковалац или обрађивач се одређује с обзиром на околности сваког конкретног случаја имајући у виду фактичку ситуацију.⁴⁰ Прописано је да ће обрађивач који повреди одредбе овог закона одређујући сврху и начин обраде податка о личности, сматрати руковоацем у односу на ту обраду.⁴¹ Тиме је одређен институт тзв. „фактичког“ руковоаца, односно да је суд тај који с обзиром на конкретне околности треба у сваком појединачном случају одреди да ли је неко руковалац или обрађивач. Притом није од значаја да ли су два субјекта међусобно закључила уговор као руковалац и обрађивач, већ су од значаја фактичке радње које субјекти предузимају.⁴² Због тога је важно да налози буду јасно постављени и упућени на начин који омогућава доказивање.⁴³ Додатни проблем изазива и концепт заједничког руковоаца, уведен први *GDPR*-ом, јер омогућава да, иако су два лица пословала као руковалац и обрађивач, од суда буду оцењена као заједнички руковоаци.

Због комплексности наведене ситуације, у теорији се предлаже тест који треба применити како би се одредило да ли је реч о заједничком руковоацу или обрађивачу. Најпре је потребно испитати да ли субјект може да учини нешто друго са подацима ван онога што је основни задатак обраде, попут обраде у

³⁶ Чл. 45. ст. 1. тач. 8. ЗЗПЛ упор. чл. 4. ст. 1. тач. (7) *GDPR*.

³⁷ Ehmann, E., Selmaug, M., *нав. дело*, стр. 496.

³⁸ Kamarinou, D., Millard, C., Turton, F., *нав. чланак*, стр. 7.

³⁹ Интересантно је да немачко право за поједине пружаоце услуга попут адвоката, пореских саветника, пружалаца услуге контроле, лекара и психолога апсолутно искључује могућност да буду признати као обрађивачи. Вид. Eber, M., Kramer, P., v. Lewinski, K., *нав. дело*, стр. 533

⁴⁰ Pekmez, S., *нав. чланак*, стр. 62.

⁴¹ Чл. 45. ст. 8. ЗЗПЛ упор. чл. 28. ст. 8. *GDPR*.

⁴² Inacio, I., da Silveira e Silva, V., *нав. чланак*, стр. 8.

⁴³ Kamarinou, D., Millard, C., Turton, F., *нав. чланак*, стр. 22-23.

друге сврхе. Уколико је то случај онда није реч о обрађивачу. Затим, уколико субјект може другом субјекту да наложи престанак обраде или уклањање података, није реч о обрађивачу. Такође, ако субјект закључи уговор о поверљивости података са лицем на које се подаци односе или уколико податке третира као сопствену пословну тајну, не може се сматрати да је реч о обрађивачу. Коначно уколико субјект има обавезу да обрађује податке по одређеном пропису, а не по захтеву неког лица, оно се не може сматрати обрађивачем, осим ако тим прописом није указано да је реч о обрађивачу.⁴⁴ Оно што јасно произилази из наведених одредаба јесте и да ће једно лице увек бити руковалац, а не обрађивач, уколико податке обрађује за своје потребе.⁴⁵

Овим питањем се Суд правде Европске уније бавио у предметима *Wirtschaftsakademie*, *Jehovan todistajat* и *FashionID*. У предмету *Wirtschaftsakademie*, академија је на друштвеној мрежи *Facebook* имала своју страницу и у односу на податке који су прикупљани од стране *Facebook*-а путем колачића, *Facebook* је сматран руковоцем података, док је академија била обрађивач. Међутим како је академија имала путем сервиса *Facebook Insights* увид у статистичке анонимизоване податке настале применом колачића Суд правде Европске уније је нашао да су у конкретном случају академија и *Facebook* заједнички руковоци. Иако су подаци били статистички и анонимизовани, путем наведене услуге академија је могла да од *Facebook*-а захтева да се страница више приказује одређеној публици (у смислу узраста, подручја интересовања и сл.), што је према одлуци суда било довољно да се закључи да је академија имала утицаја на сврху и начин обраде. Суд је сматрао да није од значаја што је у обради значај *Facebook*-а далеко већи, имајући у виду да се појам контролора одређује у односу на сваку фазу обраде појединачно.⁴⁶ У предмету *Jehovan todistajat* Суд правде Европске уније је нашао да у погледу порука које чланови Јеховиних сведока остављају у сандучићима, сама организација и њени чланови представљају заједничке руковоце, а не руковоца и обрађивача. Као и у претходном случају, суд је одлучио без обзира на значај организације у односу на појединце, а имајући у виду да су организација и појединци били контролори у различитим фазама.⁴⁷ У предмету *FashionID*, на својој интернет страници *FashionID* је поставио *Facebook plug in* лајк, те су подаци о *IP* адреси и подаци о претраживању слати са странице *FashionID* ка *Facebook*-у без обзира да ли лице има друштвену мрежу и да ли је кликнуло на постављени лајк. Суд правде Европске уније је закључио да су наведена страница и

⁴⁴ Fielding, R., The concept of controller and processor data entities, *International Journal for the Data Protection Officer, Privacy Officer and Privacy Counsel*, no. 2(8)/2018, стр. 11.

⁴⁵ Inacio, I., da Silveira e Silva, V., нав. чланак, стр. 8.

⁴⁶ Court of Justice of European Union, *Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein v Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein GmbH*, C-210/16 од 05.06.2018. године, тач. 16. и 36-39.

⁴⁷ Court of Justice of European Union, *Jehovan todistajat*, C-25/17 од 10.07.2018. године, тач. 62-75.

Facebook заједнички руковоаоци имајући у виду да су у различитим фазама обрађивали исте податке заједнички. Суд је посебно имао у виду да је *FashionID* имао непосредну корист од обрађивања наведених података будући да је кроз наведене активности био обезбеђен публицитет за њихове производе.⁴⁸

У теорији се истиче да је Суд правде Европске уније на овај начин у највећој мери мистификовао однос руковоаца и обрађивача и отежао само пословање.⁴⁹ Наиме, критеријуми које је суд применио у наведеним одлукама нису у складу са природом модерног пословања и чињенице да компаније у *IT* сектору по правилу обављају већи број услуга. Наведени „фазни приступ“ заправо значи да ће исти пружалац услуге у односу на неке податке бити руковалац, а у односу на неке обрађивач, што изазива правну несигурност и у великој мери отежава пословање и доводи до „неефикасне расподеле одговорности“ међу пружаоцима услуга у *IT* сектору.⁵⁰ Услед примене фазног приступа, често ће се десити да руковалац буде лице које има веома слабу везу са конкретном обрадом и чији утицај није пресудан.⁵¹ Стога се сматра да је систем поделе одговорности између руковоаца и обрађивача више одговарао привредном миљеу у тренутку доношења Директиве 95/46/EC, али да је услед промене односа на тржишту овакав приступ застарео.⁵² Поред тога, практично је немогуће унапред рећи да ли ће неко лице од стране суда бити оцењено као обрађивач или руковалац имајући у виду спремност суда да појам „одређује сврху и начин обраде“, као и сам концепт „фактичког руковоаца“ широко тумачи.⁵³ Поједине компаније су у циљу постизања веће правне сигурности почеле да у своје опште услове пословања уносе одредбе којима корисницима јасно указују да ли поступају као руковалац или обрађивач и у односу на које податке.⁵⁴ Ипак, треба рећи да наведене клаузуле не искључују могућност доказивања супротног, те оне не ограничавају одговорност компаније у случају када се докаже да је она ипак поступала као руковалац у конкретном случају. Наведено за последицу има да се велики број субјеката у пракси сматра руковоацем података о личности и да им се намећу обавезе које су несразмерне

⁴⁸ Court of Justice of European Union, *Fashion ID GmbH & Co.KG v Verbraucherzentrale NRW eV*, C-40/17 од 29.07.2019. године, тач. 78-80.

⁴⁹ Blume, P., *нав. чланак*, стр. 295.

⁵⁰ Ivanova, Y., *нав. чланак*, стр. 15.

⁵¹ Colonna, L., *нав. чланак*, стр. 16.

⁵² Janssen, H. и др., *Decentralized data processing: personal data stores and the GDPR*, International Data Privacy Law, no. 10(4)/2020, p. 18-19.

⁵³ Ivanova, Y., *нав. чланак*, стр. 7. Наведени аутор на стр. 17. предлаже измену наведеног приступа притупом тзв. „вредносног ланца“ (енг. *value chain*) што би више било у складу са постојећим начином пружања услуга у ИТ сектору.

⁵⁴ Kamarinou, D., Millard, C., Turton, F., *нав. чланак*, стр. 11-12.

њиховој економској снази, будући да обавезе на исти начин терете и велике мултинационалне компаније и мале породичне фирме.⁵⁵

3. Обавезе обрађивача

3.1. Обавезе обрађивача

Обавеза која је постојала и према ранијој Директива 95/46/EC јесте обавеза руковаоца и обрађивача да закључе уговор којим ће међусобно регулисати обавезе у вези са заштитом података о личности. Иста обавеза постоји и према сада важећим прописима. Обрада од стране обрађивача мора бити уређена уговором или другим правно обавезујућим актом, који обавезује обрађивача према руковаоцу и који уређује предмет и трајање обраде, природу и сврху обраде, врсту података о личности и врсту лица о којима се подаци обрађују, као и права и обавезе руковаоца. Наведени уговор мора бити закључен у писаној форми.⁵⁶ Он може бити заснован у целини или делимично на стандардним уговорним клаузулама,⁵⁷ које може изградити Повереник посебно узимајући у обзир европску праксу у изради стандардних уговорних клаузула.⁵⁸ Тако на пример француски орган за заштиту података о личности (CNIL) у својим стандардним уговорним клаузулама обавезно предвиђа да обрађивач мора учинити доступном листу свих подобрађивача који раде за њега.⁵⁹

Поред чињенице да је поред уговора поменут и други инструмент, у односу на раније право постоји разлика и у погледу тога што је сада регулисана и садржина. Законодавац одређивањем садржине уговора посредно предвиђа и обавезе које ће обрађивач по уговору имати.⁶⁰ Према томе обрађивач је дужан да: 1) обрађује податке о личности само на основу писмених упутстава руковаоца, укључујући и упутство у односу на преношење података о личности у друге државе или међународне организације, осим ако је обрађивач законом обавезан да обрађује податке. У том случају, обрађивач је дужан да обавести руковаоца о тој законској обавези пре започињања обраде, осим ако закон забрањује достављање тих информација због потребе заштите важног јавног интереса; 2) обезбеди да се физичко лице које је овлашћено да обрађује податке о личности обавезало на чување поверљивости података или да то лице подлеже законској обавези чувања поверљивости података; 3) предузме све потребне мере у погледу безбедности података о личности; 4) поштује услове

⁵⁵ Blume, P., *нав. чланак*, стр. 294.

⁵⁶ Чл. 45. ст. 3. ЗЗПЈ упор. чл. 28. ст. 3. GDPR.

⁵⁷ Чл. 45. ст. 10. ЗЗПЈ упор. чл. 28. ст. 10. GDPR

⁵⁸ Чл. 45. ст. 11. ЗЗПЈ упор. чл. 28. ст. 11. GDPR

⁵⁹ Kamarinou, D., Millard, C., Turton, F., *нав. чланак*, стр. 52.

⁶⁰ Salami, E., *Examining the Legality of Limitation of Liability Clauses under the GDPR*, Computer and Telecommunications Law Review, no. 24 (8)/2018, стр. 175.

за поверавање обраде другом обрађивачу 5) помаже руковоаоцу применом одговарајућих техничких, организационих и кадровских мера, колико је то могуће, у испуњавању обавеза руковоаоца у односу на захтеве за остваривање права лица на које се подаци односе; 6) помаже руковоаоцу у испуњавању обавеза које се тичу безбедности података о личности, давања обавештења поверенику и лицу на које се подаци односе и процени ризика, узимајући у обзир природу обраде и информације које су му доступне; 7) после окончања уговорених радњи обраде, а на основу одлуке руковоаоца, избрише или врати руковоаоцу све податке о личности и избрише све копије ових података, осим ако је законом прописана обавеза чувања података; 8) учини доступним руковоаоцу све информације које су неопходне за предочавање испуњености обавеза обрађивача прописаних овим чланом, као и информације које омогућавају и доприносе контроли рада обрађивача, коју спроводи руковалац или друго лице које он за то овласти.⁶¹ Будући да је ЗЗПЛ-ом извршена и хармонизација са тзв. „полицијском директивом“, на овом месту је прописана и садржина уговора, односно обавезе обрађивача према уговору или другом инструменту у случају када обрађивач врши обраду у посебне сврхе⁶²

Наведене обавезе обрађивач има у односу на руковоаоца и оне се као такве уносе у уговор или други акт којим се регулишу односи руковоаоца и обрађивача. Међутим још један новитет који је са собом донело усвајање *GDPR*-а јесте постојање већег броја обавеза које обрађивач има непосредно према самом закону. Ово је било последица чињенице да се *GDPR* као уредба непосредно примењује, али и у намери оснаживања права, слобода и легитимних интереса лица на које се подаци односе.⁶³ Већина ових обавеза је уједно и обавеза руковоаоца.

Пре свега, обрађивач који има више од 250 радника или врши такву обраду која може да проузрокује висок ризик по права и слободе лица на које се подаци односе, или обрада није повремена или обухвата посебне врсте података о личности или податке о личности који се односе на кривичне пресуде, кажњива дела и мере безбедности дужан је да води евиденцију о свим врстама радњи обраде које се врше у име руковоаоца, а која садржи информације о: 1) имену и контакт подацима сваког обрађивача и сваког руковоаоца у чије име се обрада врши, односно представника руковоаоца или обрађивача и лица за заштиту података о личности, ако они постоје, односно ако су одређени; 2) врсти обрада које се врше у име сваког руковоаоца; 3) преносу података о личности у друге државе или међународне организације, укључујући и назив друге државе или међународне организације; 4) општем опису мера заштите безбедности података о личности, ако је то могуће.⁶⁴

⁶¹ Чл. 45. ст. 4. ЗЗПЛ упор. чл. 28. ст. 4. *GDPR*.

⁶² Вид. чл. 45. ст. 6. ЗЗПЛ.

⁶³ Inácio, I., da Silveira e Silva, V., *нав. чланак*, стр. 8.

⁶⁴ Чл. 47. ст. 4. и 8. ЗЗПЛ упор. чл. 30. ст. 2. и 5. *GDPR*

Евиденција је другачија уколико је реч о обради у посебне сврхе.⁶⁵ Наведена евиденција се разликује у односу на евиденцију руковаоца и строго је везана за налоге које обрађивач добија од руковаоца.⁶⁶ Обрађивач је дужан да евиденцију коју води учини доступном Поверенику, на његов захтев.⁶⁷ Повереник располаже значајним инспекцијским овлашћењима како у односу на руковаоца тако и у односу на обрађивача.⁶⁸ Такође обрађивач и иначе дужан да сарађује са Повереником у вршењу његових овлашћења.⁶⁹

Затим, поред обавезе да руковаоцу помогну у обавештавању повереника и лица на које се подаци односе о насталим повредама података о личности, обрађивач има самосталну обавезу обавештавања која није зависна од уговора или другог инструмента. Тако је обрађивач дужан да, после сазнања за повреду података о личности, без непотребног одлагања обавести руковаоца о тој повреди.⁷⁰ Према ставу Радне групе за чл. 29. „без непотребног одлагања“ значи 72 сата од сазнања за повреду. Притом је веома битно доказати моменат од кога је обрађивач постао свестан повреде, те је неопходно водити правилну евиденцију. Коначну одлуку о томе да ли је заиста реч о озбиљној повреди доноси руковалац, који ће и одлучити да ли ће случај пријавити Поверенику и лицу на које се подаци односе.⁷¹

Заједно са руковаоцем, а у складу са нивоом технолошких достигнућа и трошковима њихове примене, природом, обимом, околностима и сврхом обраде, као и вероватноћом наступања ризика и нивоом ризика за права и слободе физичких лица, обрађивач спроводи одговарајуће техничке, организационе и кадровске мере како би достигао одговарајући ниво безбедности у односу на ризик.⁷² Ово значи да обрађивач има и самосталну обавезу и одговорност за безбедност података о личности. Притом, ова обавеза зависи од више фактора, између осталих и трошкова примене. Отуда неће бити захтеван исти стандард заштите од малих *start-up* компанија које су на почетку и великих развијених система.⁷³ Ова обавеза не подразумева безусловну посвећеност заштити података већ да обрађивач мора испуњавати своје уговором преузете обавезе и пружити довољне доказе да ће подаци о личности бити безбедни.⁷⁴

⁶⁵ Чл. 47. ст. 6. ЗЗПЛ.

⁶⁶ Inácio, I., da Silveira e Silva, V., *нав. чланак*, стр. 11-12.

⁶⁷ чл. 47. ст. 7. ЗЗПЛ упор. чл. 30. ст. 4. GDPR.

⁶⁸ Лиљић, С., *Инспекцијска и друга овлашћења Повереника за заштиту података о личности*, Зборник радова: Заштита података о личности у Србији, Београд, 2020, стр. 110-111.

⁶⁹ Чл. 49. ЗЗПЛ упор. чл. 31. GDPR

⁷⁰ Чл. 52. ст. 3. ЗЗПЛ упор. чл. 33. ст. 2. GDPR.

⁷¹ Kamarinou, D., Millard, C., Turton, F., *нав. чланак*, стр. 38-39.

⁷² Чл. 50. ст. 1 ЗЗПЛ упор. чл. 32 ст. 1. GDPR.

⁷³ Kamarinou, D., Millard, C., Turton, F., *нав. чланак*, стр. 32.

⁷⁴ Eber, M., Kramer, P., v. Lewinski, K., *нав. дело*, стр. 540.

У случајевима када се обрада врши од стране органа власти, осим ако се ради о обради коју врши суд у сврху обављања његових судских овлашћења, или се основне активности руковоаца или обрађивача састоје у радњама обраде које по својој природи, обиму, односно сврхама захтевају редован и систематски надзор великог броја лица на које се подаци односе, или се основне активности руковоаца или обрађивача састоје у обради посебних врста података о личности или података о личности у вези са кривичним пресудама и кажњивим делима у великом обиму, обрађивач, као и руковалац, је дужан да одреди лице за заштиту података о личности.⁷⁵ Осим тога обрађивач је дужан да благовремено и на одговарајући начин укључи лице за заштиту података о личности у све послове који се односе на заштиту података о личности. Дужан је да омогући лицу за заштиту података о личности извршавање његових обавеза по закону на тај начин што му обезбеђује неопходна средства за извршавање ових обавеза, приступ подацима о личности и радњама обраде, као и његово стручно усавршавање.⁷⁶ Обрађивачи су дужни да обезбеде независност лица за заштиту података о личности у извршавању његових обавеза и не могу га казнити у случају извршавања његових обавеза. Исте обавезе терете и руковоаца.⁷⁷

Коначно обрађивач има самосталне обавезе и у погледу трансфера података о личности у другу државу, које су јединствене и за њега и за руковоаца. Сваки пренос података о личности чија је обрада у току или су намењени даљој обради после њиховог преношења у другу државу или међународну организацију, може се извршити само ако у складу са ЗЗПЈ-ом, а руковалац и обрађивач су дужни да поступају у складу са условима прописаним ЗЗПЈ-ом, што обухвата и даљи пренос података о личности из друге државе или међународне организације у трећу државу или међународну организацију, а у циљу обезбеђивања примереног нивоа заштите физичких лица који је једнак нивоу који гарантује ЗЗПЈ.⁷⁸

3.2. Разлика у односу на обавезе руковоаца

Као што смо могли приметити, већи део обавеза обрађивача је прописан као обавезан елемент уговора руковоаца и обрађивача. Ово заправо значи да су те обавезе релативног карактера и да постоје само у односу на руковоаца. Исто тако и обавеза пријава повреде безбедности података о личности, иако се не предвиђа

⁷⁵ Чл. 56. ст. 2. ЗЗПЈ упор. чл. 37. GDPR.

⁷⁶ Обавезу именовања овог лица не треба мешати са обавезом именовања представника руковоаца или обрађивача у страном држави. Андоновић, С., *Лице за заштиту података о личности у правном систему Србије*, Зборник радова: Заштита података о личности у Србији, Београд, 2020, стр. 125.

⁷⁷ Чл. 57. ст. 1-4 ЗЗПЈ упор. чл. 38. ст. 1-4 GDPR.

⁷⁸ Чл. 63. ст. 1. ЗЗПЈ упор. чл. 44. GDPR

као одредба уговора постоји само у односу на руковаоца. Поред ових обавеза законом је побројан и један број обавеза које обрађивач има непосредно по самом закону. Оно што је карактеристично јесте да наведене обавезе терете истовремено и руковаоца и обрађивача. Другим речима нису присутне обавезе које су карактеристичне само за обрађивача, што је негде разумљиво имајући у виду да је реч о посленику, односно лицу које поступа по налозима руковаоца.

С друге стране, један број обавеза је искључиво прописан као обавеза руковаоца. Пре свега ово се односи на обавезе које настају у вези са правима лица на које се подаци односе. Наиме, лица на које се подаци односе своје захтеве у погледу права која према закону имају остварују искључиво од руковаоца. Такође, он је лице које треба да упути информацију и да прибави пристанак за обраду података. Према томе у односима са лицима на које се подаци односе руковалац поступа самостално. Поред ових обавеза обавезе обавештавања повереника и лица на које се подаци односе о повреди безбедности података о личности су такође самосталне обавезе руковаоца. Састављање акта о процени ризика представља исто тако самосталну обавезу руковаоца. Према томе, сасвим очекивано руковалац представља субјекта који је суштински више одговоран за обраду података о личности будући да има већи број обавеза у односу на обрађивача.

Међутим, ситуација у основи није тако једноставна. Наиме, и у обавезама које терете само руковаоца, обрађивач је дужан по уговору да пружи помоћ, онолико колико је то у његовом капацитету могуће. Затим већина вануговорних обавеза обрађивача једновремено терети и руковаоца. Ово заправо значи да је, за разлику од ранијег периода, положај обрађивача далеко одређенији, али да је његов положај у погледу обавеза прилично несамосталан. Другим речима, обавезе које су предвиђене првенствено су стављене у функцију остваривања обавеза руковаоца. Ово је разумљиво имајући у виду и „привилегију обрађивача“, али и његов статус посленика, те је завистан положај обрађивача сасвим разумљив.

4. Одговорност обрађивача

Одговорност обрађивача може бити кривична, прекршајна и одговорност за грађанскоправни деликт. Одредбом чл. 146. Кривичног законика⁷⁹ је прописано кривично дело Неовлашћено прикупљање података, којим су обухваћене и друге радње обраде.⁸⁰ Осим наведеног и кривична дела из чл. 141-145 Кривичног законика се такође односе на заштиту податка о личности. Ипак, ниједно од ових дела се не односи на искључиво руковаоца или обрађивача, па самим тим одговорност постоји и у односу на једно и у односу

⁷⁹ Кривични законик (Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019).

⁸⁰ Из наведеног разлога је назив кривичног дела непримерен.

на друго лице. С друге стране када је реч о прекршајној одговорности, чл. 95. ЗЗПЈ су побројани прекршаји који могу учинити руковалац и обрађивач. Ипак прекршаји су прописани као заједнички за оба субјекта, што поново значи да нема разлике ни у прекршајној одговорности између руковаоца и обрађивача.

Поред прекршајне одговорности и грађанскоправна одговорност је такође регулисана одредбама ЗЗПЈ. Прописано је да лице које је претрпело материјалну или нематеријалну штету због повреде одредаба ЗЗПЈ-а има право на новчану накнаду ове штете од руковаоца, односно обрађивача који је штету проузроковао.⁸¹ Ако је материјална или нематеријална штета проузрокована незаконитом обрадом коју врше надлежни органи у посебне сврхе, односно повредом одредаба закона који се односе на обраду тих података, лице које је претрпело штету има право на накнаду штете од руковаоца или другог надлежног органа против којег се може поднети тужба за накнаду штете, у складу са законом.⁸²

Сходно наведеном, и руковалац и обрађивач су одговорни за материјалну штету уколико она настане. Међутим, законом се прописује ће обрађивач одговорати за штету само ако није поступао у складу са обавезама прописаним овим законом које се односе непосредно на њега или кад је поступао изван упутстава или супротно упутствима руковаоца, издатим у складу са овим законом.⁸³ Овом одредбом је суштински предвиђен основ искључења одговорности обрађивача као посленика, што значи да ће противправност деловања бити искључена у оним случајевима када је он поступао по налогу руковаоца. Следећом одредбом је прописан услов претпостављене кривице, према којем се руковалац, односно обрађивач ослобађа одговорности за штету ако докаже да ни на који начин није одговоран за настанак штете.⁸⁴

Наредном одредбом се регулише солидарна одговорност руковаоца и обрађивача. Наиме, ако обраду врше више руковалаца, односно обрађивача или заједно руковалац и обрађивач, и ако су они одговорни за штету, сваки руковалац, односно обрађивач одговоран је за целокупан износ накнаде штете. Ако је руковалац, односно обрађивач овог члана исплатио целокупан износ накнаде штете, он има право да захтева од других руковалаца, односно обрађивача повраћај дела износа који одговара њиховој одговорности за настанак штете.⁸⁵ Интенција европског законодавца јесте била да се овом одредбом првенствено заштите лица на које се подаци односе у случају инсолвентности, руковаоца или обрађивача. Иако се бројним општим условима пословања, као и закљученим уговорима прописује да одређени субјект првенствено поступа као обрађивач, те би то повлачило ужу одговорност,

⁸¹ Чл. 86. ст. 1. ЗЗПЈ. упор. чл. 82. ст. 1 GDPR.

⁸² Чл. 86. ст. 2. ЗЗПЈ.

⁸³ Чл. 86. ст. 3. ЗЗПЈ. упор. чл. 82. ст. 2. GDPR.

⁸⁴ Чл. 86. ст. 4. ЗЗПЈ. упор. чл. 82. ст. 3. GDPR.

⁸⁵ Чл. 86. ст. 5. и 6. ЗЗПЈ. упор. чл. 82. ст. 4. и 5. GDPR.

наведеним правилом о солидарној одговорности је та могућност искључена, будући да уговорне стране не могу својим уговором искључити одговорност према трећем како је прописана законом. Једино је могуће уговором да странке међусобно ограниче одговорност (до одређеног износа или за одређене штете) што има утицаја на каснији повраћај штете, али не и на одговорност према лицу које је претрпело штету.⁸⁶ Поред тога, јасно је указано да није нужно да руковалац или обрађивач одговарају за целокупну штету, већ само у оном делу, или у складу са „фазним приступом“ оној фази за коју је руковалац или обрађивач одговоран.⁸⁷ У једном делу теорије се ово ипак сматра неоправданим и неправичним према лицима на које се подаци односе.⁸⁸

Отуда треба указати да се наведеном одредбом о солидарној одговорности руковаоца и обрађивача, обрађивач додатно изједначава са руковоцем када је у питању одговорност. Осим могућности искључења одговорности у случају када је поступио по налогу, под условом да је упозорио руковаоца да штета може настати, ни грађанскоправна одговорност руковаоца и обрађивача суштински не разликује, што је као што смо видели био случај и са прекршајном и кривичном одговорности.

5. Закључак

Након спроведене анализе, било је могуће закључити да је положај обрађивача је у основи подређен и везан за руковаоца. Обрађивач је налогопримац, посленик који треба да обави одређени задатак везан за обраду података о личности, што у основи и оправдава завистан и подређен положај. Међутим, широко постављена дефиниција руковаоца, заједно са правилом о „фактичком“ руковоцу уз широко тумачење судске праксе је довела до тога да је веома сужен број субјеката који ће се пред судом сматрати обрађивачем. У теорији се сматра да је дефиниција обрађивача претерано уско одређена и неприлагођена односима које постоје на реалном тржишту и услугама које обрађивач по правилу пружа. Наведено изазива правну несигурност и проблеме у тумачењу. Ипак, чак и у оним ситуацијама када је несумњиво да је реч о обрађивачу, обавезе обрађивача се не разликују претерано у односу на обавезе руковаоца. У оним ситуацијама када обавеза терети руковаоца, обрађивач има обавезу да помаже руковоцу, те тако посредно ова обавеза терети и њега. Коначно, одговорност руковаоца и обрађивача је готово изједначена, и то како кривична и прекршајна, тако и грађанскоправна, са изузетком случаја када се обрађивач може ослободити од одговорности, ако је

⁸⁶ Salami, E., *нав. чланак*, стр. 177-178. У теорији се ипак сматра да су уговори кључни инструмент за регулисање односа између руковаоца и обрађивача Colonna, L., *нав. чланак*, стр. 18.

⁸⁷ Kamarinou, D., Millard, C., Turton, F., *нав. чланак*, стр. 21.

⁸⁸ Ivanova, Y., *нав. чланак*, стр. 17.

поступао у складу са налогом и упозорио руковоаца да ће извршењем налога настати штета. С друге стране правило о солидарној одговорности руковоаца и обрађивача у доброј мери изједначава њихову одговорност за грађанскоправни деликт.

Наведено нас заправо наводи на закључак да је институт обрађивача, иако додатно афирмисан у *GDPR*-у, заправо по свом положају релативно слаб и у ограниченој мери неопходан имајући у виду развој новог института заједничког руковоаца. Постојање правила о „фактичком руковоацу“, с једне стране, и паритет у обавезама са руковоацем, са друге, доводе до тога да ће значај овог института у будућности наставити да буде ограничен, а није немогуће да дође и до његовог укидања уколико се у одређеном тренутку закључи да је институт постао непотребан.

*Nikola Milosavljević, Ph.D., Assistant
Faculty of Law, University of Kragujevac*

THE POSITION OF THE PROCESSOR AS A SERVICE PROVIDER

Summary

The processor represents the subject of the personal data protection law, which was given relatively little attention in the regulations until the General Data Protection Regulation. Having in mind the characteristics of the IT sector and the fact that a large number of services are being outsourced, in the General Data Protection Regulation, as well as in the Law on the Protection of Personal Data, many provisions are dedicated to the legal regulation of this subject. The following paper analyzes the position of the processor as a service provider according to the aforementioned regulations in terms of defining its concept, obligations, and responsibilities. The goal of the paper is to examine, by applying the legal-dogmatic and sociological method, to what extent the legal regulation in this area corresponds to the position and role of the processor, as a service provider, as well as the way of doing his business.

Key words: *personal data protection, processor, controller, service provider.*

Литература

- Андоновић, С., *Лице за заштиту података о личности у правном систему Србије*, Зборник радова: Заштита података о личности у Србији, Београд, 2020.
- Blume, P., *An alternative model for data protection law: changing the roles of controller and processor*, International Data Privacy Law, no. 5(4)/2015.
- Димитријевић, П., *Правна заштита података о личности - да ли контролишемо наше контролоре?*, Зборник радова: Приступ правосуђу – инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије, Ниш, 2008.
- Ehmann, E., Selmaуr, M., *Datenschutz-Grundverordnung Kommentar*, C.H. Beck, München, 2018.
- Eßer, M., Kramer, P., Lewinski, K., *Datenschutz-Grundverordnung Bundesdatenschutzgesetz und neben Gesetze Kommentar*, Carl Heymanns Verlag, Hürth, 2020.
- Fielding, R., *The concept of controller and processor data entities*, International Journal for the Data Protection Officer, Privacy Officer and Privacy Counsel, no. 2(8)/2018.
- Ivanova, Y., *Data Controller, Processor or a Joint Controller: Towards Reaching GDPR Compliance in the Data and Technology Driven World*, in: (ed. Tzanou, M.), Personal Data Protection and Legal Developments in the European Union, IGI Global, 2020.
- Ивковић, Н., *Услуге дата центара и парадокс приватности*, Зборник радова: Правна регулатива услуга у националним законодавствима и праву Европске уније, Крагујевац, 2023.
- Inacio, I, da Silveira e Silva, V., *The Liability of Data Controllers and Data Processors*, доступно на: <https://ssrn.com/abstract=3952767>, 19.03.2024.
- Janssen, H. и др., *Decentralized data processing: personal data stores and the GDPR*, International Data Privacy Law, no. 10(4)/2020.
- Kamarinou, D., Millard, C., Turton, F., *Responsibilities of Controllers and Processors of Personal Data in Clouds*, in: (C. Millard ed.) Cloud Computing Law, Oxford, 2021.
- Лилић, С., *Инспекцијска и друга овлашћења Повереника за заштиту података о личности*, Зборник радова: Заштита података о личности у Србији, Београд, 2020.
- Pekmez, C., *Overview of the Definitions of Data Controller and Data Processor within the Scope of The Turkish Code of Personal Data Protection (TCDP)*, Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul, no. 67/2019.
- Петровић, М., *Критички осврт на закон о заштити података о личности*, Правни хоризонти, бр. 6(6)/2023.
- Salami, E., *Examining the Legality of Limitation of Liability Clauses under the GDPR*, Computer and Telecommunications Law Review, no. 24 (8)/2018.
- Станисављевић Брзуловић, Т., *Ново доба заштите података о личности*, Библиотекар, бр. 2/2019.
- Colonna, L., *Addressing the Responsibility Gap in Data Protection by Design: Towards a More Future-oriented, Relational, and Distributed Approach*, Tilburg Law Review, no. 27(1)/2022.

Прописи и судска пракса

Закон о заштити података о личности (Сл. гласник РС, бр. 87 од 13. новембра 2018.)

Закон о потврђивању Конвенције о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података (Сл. лист СРЈ - Међународни уговори, бр. 1/92, Сл. лист СЦГ –

Зборник радова "Изазови и отворена питања Услужног права", Том 1.
Крагујевац, 2024.

- Међународни уговори, бр. 11/2005 - др. закон и Сл. гласник РС - Међународни уговори, бр. 98/2008 - др. закон и 12/2010).
- Кривични законик (Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019)
- Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC, *OJ L 119, 4.5.2016, p. 1–88.*
- Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, *OJ L 281, 23.11.1995, p. 31–50.*
- Court of Justice of European Union, *Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig-Holstein v Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein GmbH*, C-210/16 од 05.06.2018. године.
- Court of Justice of European Union, *Jehovan todistajat*, C-25/17 од 10.07.2018. године.
- Court of Justice of European Union, *Fashion ID GmbH & Co.KG v Verbraucherzentrale NRW eV*, C-40/17 од 29.07.2019. године.

